

PACIOLI

FLASH

- Artikel 44, § 2, 8° BTW-wetboek i.v.m. uitvoerende artiesten - Nieuw standpunt van de Administratie

De vrijstelling van dit artikel kan vanaf nu ook van toepassing zijn op alle natuurlijke en rechtspersonen, vzw's en verenigingen zonder rechtspersoonlijkheid. Wij vestigen de aandacht op het feit dat de vorderingen tot

teruggaaf over 2002 voor 1 januari 2006 worden ingediend op straffe van verjaring.

Op de website van het BIBF (www.bibf.be) kan u meer informatie vinden. Dit onderwerp zal verder behandeld worden in een volgende Pacioli.

Rubriek 09 Diverse rechten en verplichtingen

Deze rubriek omvat :

- de boekhoudkundige verwerking van aandelenopties, van aankoopopties of de uitgifte van aandelenopties voor zover deze verrichtingen kunnen worden beschouwd als alleenstaande verrichtingen – ADVIES CBN 167/1;
- de boekhoudkundige verwerking van dekkingsverrichtingen en gedekte posities in aandelen – ADVIES CBN 167/2;
- de boekhoudkundige verwerking van de mini BEL-20 en de verschillende boekhoudkundige vragen die rijzen bij de aankoop, uitgifte en afwikkeling van index participation units (IPU's) – ADVIES CBN 177/1.

Worden in deze rubriek eveneens opgenomen de verplichtingen, verhaalrechten en orderrekeningen die niet bepaald zijn in een van de vorige rubrieken. Zodra een recht of een verplichting ontstaat dat/die niet in de balans werd uitgedrukt door middel van een voorziening, schuld of schuldvordering, boekt de onderneming het recht of de verplichting op een orderrekening en vermeldt het recht of de verplichting in de bijlage bij de balans :

1. De verplichtingen die voortvloeien uit technische waarborgen die verbonden zijn aan reeds uitgevoerde verkopen of diensten.
2. De geschillen met klanten of leveranciers.
3. De geschillen met de overheid zoals geschillen betreffende de milieuwetgeving.
4. De opzeggingsvergoedingen aan het personeel
5. De tienjarige garantie van de aannemer.
6. De ongebruikte bankkredieten.
7. De pensioenfondsen en wettelijke pensioenen.
8. De technische waarborgen.

De verwerking van de aandelenopties (ADVIES CBN 167/1)

De alleenstaande verrichtingen

Een optie vormt een alleenstaande verrichting wanneer zij geen onderdeel is van een reeks verrichtingen in tegengestelde zin. Bijvoorbeeld:

- wanneer de houder van een aankoopoptie geen verkoopverbintenis heeft aangegaan betreffende overeenkomstige onderliggende effecten.
- wanneer de houder van een verkoopoptie de onderliggende effecten niet bezit, ze niet op termijn heeft verkregen of op dezelfde waarden geen aankoopoptie heeft verleend.
- wanneer de uitgever van een aankoopoptie de onderliggende effecten niet bezit, ze niet op termijn heeft verkregen of geen houder is van een aankoopoptie op dezelfde waarden.

Door de houder van de optie

De houder van de (aankoop- of verkoop)optie bezit een recht op de uitgever ervan. De optie zal worden gelijkgesteld met het inschrijvingsrecht en met de warrants en zal op het actief worden geboekt onder "Geldbeleggingen".

I N H O U D

• Flash	1
• Rubriek 09 Diverse rechten en verplichtingen	1
• De Brusselse ordonnantie van 13 mei 2004 betreffende het beheer van verontreinigde bodems	2
• Seminars	8

51 Verkregen opties
aan 550 Kredietinstellingen

In de bijlage wordt niets vermeld.

Door de uitgever van de optie

De uitgever van de optie:

- gaat een verkoop- of aankoopverbintenis aan waarvan de uitvoering afhangt van de beslissing van de houder van de optie;
- ontvangt als tegenprestatie een prijs of een premie.

Deze premie mag hij behouden, ongeacht of de optie al dan niet wordt gelicht en ongeacht de evolutie van de koers van het onderliggende effect. Hij loopt een risico van verlies dat verbonden is aan de evolutie van de koers van het onderliggende effect en kan zijn verbintenis niet overdragen in tegenstelling met de houders van de optie die de optie en de daaraan verbonden rechten kunnen overdragen.

De door de uitgever van de optie aangegane verbintenis wordt als volgt geboekt:

09.00 Houder van (aankoop-, verkoop)optie op effecten
aan 09.01 Uitgegeven (aankoop-, verkoop)opties

De verbintenissen die voortvloeien uit technische waarborgen die verbonden zijn aan reeds uitgevoerde verkopen of diensten – ADVIES CBN 107/6.

Gegevens

Meestal worden bij verkoop van goederen of het leveren van diensten, op grond van hetzij gemeenrechtelijke regels of bijzondere contractuele

bepalingen, waarborgen verleend zoals waarborgen tegen verborgen gebreken, conformiteitswaarborgen, waarborgen voor “stukken en arbeidsloon” enz.

Zowel uit juridisch als uit financieel oogpunt vormen deze waarborgen kosten. De verkoop of de dienst is pas volmaakt na het verstrijken van de garantie. Bijgevolg moet er een voorziening worden gevormd en dit op het ogenblik dat het goed wordt verkocht of de dienst wordt geleverd. Het is de resultatenrekening die de opbrengst van de verkoop geniet die deze kosten moet dragen (geraamde garantie).

Vorming van de voorziening

6370 Toevoeging – Voorziening voor andere risico's en kosten
aan 163 Voorzieningen voor andere risico's en kosten

Deze boeking zal het voorwerp zijn van een aanvullende vermelding in de bijlage bij de balans die bij de B.N.B. wordt ingediend.

C 13 - Rubriek IX – Voorzieningen voor andere risico's en kosten

C 15 - Rubriek XII E. Voorzieningen voor risico's en kosten (635/7).

Indien de voorziening niet wordt gevormd, ziet de niet in de balans opgenomen boeking van verbintenissen er als volgt uit :

0903 Debiteuren van waarborgen na verkopen
aan 0904 Technische waarborgen op verkopen en diensten

Georges HONORE
Lid stagecommissie BIBF

De Brusselse ordonnantie van 13 mei 2004 betreffende het beheer van verontreinigde bodems

Na het Vlaamse Gewest (decreet Vlaamse Raad van 22 februari 1995 betreffende de bodemsanering) en het Waalse Gewest (decreet van het Waals Gewest tot sanering van verontreinigde bodems) heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zopas op 13 mei 2004 op zijn beurt met een ordonnantie “*betreffende het beheer van verontreinigde bodems*” een specifieke wetgeving goedgekeurd betreffende de verontreinigde bodems¹.

De ordonnantie van 13 mei 2004 voert een algemene regeling in die vrij soepel is wat de doelstellingen ervan betreft en die in feite minder ver gaat dan de Vlaamse en Waalse wetgevingen, aangezien de doelstelling inzake bodemsanering in Brussel heel sterk moet worden gerelativeerd. De ordonnantie hanteert een meer pragmatische benadering qua risicobeheer die in goede banen moet worden geleid maar daarom niet afgeschaft moet worden.

In een ondernemersperspectief moet aandacht worden besteed aan het feit dat het stelsel van de milieuvergunningen aanzienlijk wordt gewijzigd door de ordonnantie van 13 mei 2004 betreffende het beheer van verontreinigde bodems, hoewel deze ordonnantie de ordonnantie van 5

juni 1997 betreffende de milieuvergunningen, waarvan enkel artikel 63 wordt aangepast, ogenschijnlijk slechts in heel geringe mate wijzigt.

Wij zijn van plan als volgt te werk te gaan: nadat wij beknopt de algemene regeling uiteen hebben gezet die door de Brusselse wetgever wordt ingevoerd, zullen wij proberen de banden te bepalen die bestaan tussen deze nieuwe regeling en de ordonnantie betreffende de milieuvergunningen.

De algemene regeling, ingevoerd door de ordonnantie van 13 mei 2004 betreffende het beheer van verontreinigde bodems

Doelstelling

Voor een gewaarschuwd lezer vormt de titel van de ordonnantie van 13 mei 2004 meteen al een fundamentele aanwijzing met betrekking tot de doelstelling die door de Brusselse wetgever wordt nagestreefd. Terwijl het Vlaamse decreet van 22 februari 1995 en het Waalse decreet van 1 april 2004 betrekking hebben op “*de sanering*” van verontreinigde

¹ Voor een eerste commentaar op deze ordonnantie, zie A. THIRY, “A propos des évolutions récentes en matière d’assainissement du sol”, *J.T.*, 2005, blz. 405-413.

bodems, betreft de ordonnantie van 13 mei 2004 enkel “*het beheer*” ervan.

Volgens artikel 2 regelt de bodemordonnantie “*het beheer van de verontreinigde bodems, met het oog op het wegwerken, onder controle houden, indijken of verminderen van de verontreiniging zodat de aangetaste bodems, gezien het huidige of toekomstige gebruik ervan, geen zware bedreiging meer vormen voor de gezondheid of het leefmilieu*”.

Volgens de memorie van toelichting heeft de tekst “*in eerste instantie tot doel de grond te mogen gebruiken met naleving van de sociale en economische bestemming ervan, zonder hem met dusdanige risico's en saneringslasten te bezwaren dat dit de voortzetting van een activiteit of de uitbouw van een nieuw project zou belemmeren, wegens de op te lopen risico's en de meerkost*”².

In dit kader is “*sanering*” slechts “*een van de mogelijke beheersmaatregelen*”³. Volgens de inleidende memorie van de minister bij de Commissie voor het leefmilieu, natuurbehoud en waterbeleid van het Parlement van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest “*heeft de wetgeving niet ten doel de bodems te saneren tot die opnieuw een “natuurlijke” kwaliteit hebben teruggevonden (behalve indien het terrein in zijn oorspronkelijke staat smetteloos was). Er wordt ook voorgesteld een ander standpunt aan te nemen*”⁴. In dit opzicht “*kunnen er immers andere beheerstechnieken worden overwogen: inperking van de verontreiniging (met eventuele opvolging van de wijze waarop die verontreiniging zich uitbreidt), sanering totdat het risico volledig weggewerkt is, wijziging van de bodembestemming of gebruikelijke restricties, dit zijn evenveel oplossingen die, naargelang de aangetroffen omstandigheid, overwogen kunnen worden*”⁵. Zelfs in de gevallen waarin in een sanering wordt opgelegd, “*dient de bodemstaat niet opnieuw tot een “natuurlijke” bodemkwaliteit te worden teruggebracht (hetgeen het Bodemsaneringsdecreet uit Vlaanderen als “achtergrondwaarde” omschrijft) doch eerder de omvang van de bedreiging te worden verminderd zodat de gezondheid en het leefmilieu niet langer voor een zware bedreiging komen te staan maar voor een draaglijk risico in functie van het concrete gebruik van de grond*”⁶.

“*Als een voedingsmiddelenbedrijf zich op een verontreinigd terrein wenst te komen vestigen, dient het risico*” bijgevolg “*heel wat grondiger te worden aangepakt dan in geval van een autowrakkenopslagplaats die er zich komt vestigen*”. Maar kan men de toekomstige bestemming van een grond kennen? “*Bij onwetendheid over de toekomstige activiteit van de site wordt rekening gehouden met de bestemming in het GBP*”⁷. Men kan zich echter afvragen of de maatstaf van de huidige bestemming in het GBP echt bruikbaar is, aangezien de stedenbouwkundige planning doorlopend wordt gewijzigd en wordt aangepast aan de noodwendigheden van de ruimtelijke ordening, vooral in een gewest met een beperkte omvang zoals het Brussels Hoofdstedelijk

Gewest. De veronderstelling van een toekomstige wijziging van de planologische bestemming van een grond werd door de minister echter “*vrij theoretisch*” geacht⁸. De parlementaire voorbereiding staat echter niet toe vast te stellen waarom dit zo is.

Wat vanuit milieuoogpunt ontegenzeggelijk een achteruitgang is van de Brusselse wetgever ten opzichte van de Vlaamse en Waalse wetgeving zou kunnen worden verklaard door de specificiteiten van een stedelijke regio zoals het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, dat wordt gekenmerkt door “*gebrek aan terreinen*” (zodat “*men het zich niet kan veroorloven die terreinen voor een onbepaalde tijd ongebruikt te laten*”), door het ontbreken van een “*landbouwkundige bestemming*”, door het bestaan van een oude of nieuwe “*gemengde verontreiniging*” en door een “*hoge economische rotatie*”⁹.

Definities

Volgens artikel 3 van de ordonnantie is de “*bodem*” “*het vast gedeelte van de grond, met inbegrip van grondwater en overige aanwezige elementen en organismen*”. De “*bodemverontreiniging*” is “*elke bodemverontreiniging die een zeer negatief effect op de menselijke gezondheid heeft of die het ecosysteem, de chemische of kwantitatieve staat of het ecologisch potentieel van de waterlichamen zeer ongunstig beïnvloedt, doordat er rechtstreeks of indirect stoffen, preparaten, organismen of micro-organismen in de oppervlakte of in de grond zijn gebracht*”. Deze definitie die als bestanddeel van de definitie van de “*verontreiniging*” de ... ernst ervan invoert, zal wegens de onduidelijkheid ervan natuurlijk voor de nodige toepassingsmoeilijkheden zorgen.

De “*risicoactiviteit*” is de “*exploitatie van een ingedeelde inrichting die een risico op bodem- of grondwaterverontreiniging met zich kan brengen*”.

Het begrip “*risicoactiviteit*” werd in dit opzicht gedefinieerd door een besluit van de Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 9 december 2004 tot vaststelling van de risicoactiviteiten¹⁰. De ordonnantie op zich geeft geen richtlijnen aan de regering om deze activiteiten te bepalen¹¹. Enkel de parlementaire werkzaamheden lieten doorschemeren dat het niet om activiteiten mocht gaan die onderworpen zijn aan een milieuvergunning of aan een milieuaangifte, waarbij de nomenclatuur van de geklasseerde activiteiten desnoods moest worden aangevuld indien bleek dat bepaalde activiteiten die een bijzonder risico voor bodemverontreiniging opleverden, niet in de lijst waren opgenomen¹².

Uiteindelijk worden ongeveer 80 activiteiten als “*risicoactiviteiten*” beschouwd in de zin van de ordonnantie. Deze lijst zou een voorproefje kunnen geven van die welke nog in het Waalse Gewest moet worden vastgelegd om de “*activiteiten en installaties*” te bepalen “*die het meest in staat zijn om de bodem te verontreinigen*”. Zij is overigens zelf gebaseerd op de lijst van het VLAREBO¹³ die in Vlaanderen van toepassing is.

2 Memorie van toelichting, Besch., Brus. Parl., g.z. 2003-2004, A 530/1, blz. 1.

3 Eod.loc.

4 Verslag, namens de Commissie voor het leefmilieu, natuurbehoud en waterbeleid uitgebracht door de heer Joseph PARMENTIER, Besch., Brus. Parl., g.z. 2003-2004, A 530/2, blz. 14.

5 Verslag, op.cit., blz. 20.

6 Verslag, op.cit., blz. 16-17.

7 Verslag, op.cit., blz. 20.

8 Verslag, op.cit., blz. 36.

9 Verslag, op.cit., blz. 20-21.

10 In het Belgisch Staatsblad van 20 januari 2005.

11 Artikel 3, 3^e van de ordonnantie.

12 Besch., Brus. Parl., g.z. 2003/2004, nr. 530/1, blz. 4.

13 Besluit van de Vlaamse Regering van 5 maart 1996 houdende vaststelling van het Vlaams reglement betreffende de bodemsanering.

Toepassingsgebied

Volgens artikel 5 van de ordonnantie is deze “van toepassing op de terreinen:

- 1° waar risicoactiviteiten stopgezet worden;
- 2° waar er volgens de inventaris van het Instituut sterke aanwijzingen op verontreiniging zijn;
- 3° waar risicoactiviteiten zouden plaatsbebben;
- 4° waarvan de verontreiniging na een ongeluk of bij toeval aan het licht is gekomen”.

Inventaris

Een eerste deel van de ordonnantie betreft de inlichtingen over de verontreinigde terreinen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

In dit kader stelt het BIM een “*inventaris op van de verontreinigde bodems of die waarvoor sterke aanwijzingen op omvangrijke verontreiniging bestaan*”, die diverse gegevens bevat die worden opgesomd in artikel 6 van de ordonnantie.

De houders van zakelijke rechten en de exploitanten van de risicoactiviteiten die worden of werden uitgeoefend op een perceel dat in de inventaris is opgenomen, “*worden in kennis gesteld van de voormelde omstandige inlichtingen alvorens deze in de inventaris worden opgenomen*” en kunnen de rechtzetting eisen van de inlichtingen die in het bezit zijn van het BIM wanneer blijkt dat deze inlichtingen verkeerd zijn, door een verkennend bodemonderzoek over te leggen, een wetenschappelijk onderzoek uit te voeren dat hiertoe kan dienen of het bewijs te leveren dat de saneringswerkzaamheden zijn uitgevoerd wanneer de inlichtingen die in het bezit zijn van het BIM voortvloeien uit wetenschappelijke studies¹⁴ (artikel 7).

De inlichtingen die door het BIM ter beschikking van het publiek worden gesteld, zijn echter beperkt tot een algemene cartografie van de verontreinigde terreinen in Brussel. Het betreft een vage kaart¹⁵ die de terreinen identificeert waarvoor er een sterke aanwijzing van verontreiniging bestaat.

Enkel de houders van een zakelijk recht op een perceel dat in de inventaris is opgenomen of de houder van een milieuvergunning betreffende een inrichting die op een dergelijk perceel is gelegen, zullen toegang hebben tot de desbetreffende gedetailleerde inlichtingen. Per definitie hebben deze personen al kennis van deze inlichtingen aangezien zij hen werden meegedeeld alvorens deze in de inventaris werden opgenomen en zij ze zelfs eventueel hebben kunnen rechtzetten.

De personen “*die zich op dit perceel wensen te vestigen*”, en met name de kandidaat-koper, zullen maar toegang hebben tot de gedetailleerde inlichtingen met het uitdrukkelijke akkoord van de houder of houders van zakelijke rechten daarop. Dat dit akkoord wordt geëist, ontnemt aan de inzage natuurlijk vrijwel elke nuttige uitwerking aangezien het voornaamste belang ervan erin zou bestaan te kunnen voorkomen dat de houders van zakelijke rechten de bodemstaat verbergen voor derden die zich op het terrein wensen te vestigen. In dit verband kan men zich echter afvragen of de weigering om toegang te verlenen tot de gedetailleerde inlichtingen, die een verkoper die hypothetisch gesproken weet dat zijn terrein in de inventaris is opgenomen, aanvoert tegen een kandidaat-koper, niet als bedrog kan worden beschouwd.

De noodzaak van dit akkoord wordt in de parlementaire voorbereidingen verantwoord door de reden dat de verspreiding van deze inlichtingen afbreuk zou kunnen doen aan de goede rechtsgang, aan de geheimhouding van de commerciële of industriële inlichtingen, aan de rechten van industriële eigendom of aan de belangen bij de overlegging van elke persoon die de inlichtingen op vrijwillige basis heeft verstrekt zonder door een juridische bepaling daartoe te zijn gedwongen.

In theorie maken deze veronderstellingen het de overheid daadwerkelijk mogelijk de toegang tot milieu-informatie te weigeren volgens de bepalingen van artikel 4 van richtlijn 2003/4 van 28 januari 2003 inzake de toegang van het publiek tot milieu-informatie en tot intrekking van richtlijn 90/313/EG en artikel 11 van de ordonnantie inzake toegang tot milieu-informatie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In de praktijk lijken de in de voorbereidende werkzaamheden aangevoerde redenen waarom deze uitzonderingen van toepassing zouden zijn, ons echter weinig overtuigend, in elk geval voor zover zij de toegang tot elke informatie zouden verhinderen. Zowel de richtlijn als de ordonnantie verduidelijken voorts dat de uitzonderingen op de mededeling “*restrictief moeten worden uitgelegd, met voor het specifieke geval, inachtneming van het met bekendmaking gediende openbaar belang*”¹⁶.

Verkennend bodemonderzoek

“*Met een verkennend bodemonderzoek kan de bodemstaat van het terrein worden bepaald door een eventuele bodem- of grondwaterverontreiniging aan het licht te brengen, de omvang inzake concentratie, globale ruimtelijke verspreiding te bepalen en de eerste inschattingen over de staat van de bodem- en grondwaterverontreiniging te verspreken*” (artikel 9).

Volgens artikel 10 moet het “*verkennend bodemonderzoek*” worden uitgevoerd in vijf gevallen: bij een ongeluk waardoor de bodem of het grondwater verontreinigd is of bij toevallige ontdekking van een dergelijke verontreiniging; vóór het vervreemden van zakelijke rechten op een terrein waar een risicoactiviteit werd of wordt uitgeoefend en vóór het overdragen van de bijbehorende milieuvergunning; vóór elke nieuwe risicoactiviteit op een terrein; vóór elke activiteit op een terrein dat blijkens de inventaris van het BIM verontreinigd is of waarvoor sterke aanwijzingen op verontreiniging bestaan of bij stopzetting van een risicoactiviteit.

Drie van de vijf feiten die deze verplichting doen ontstaan zijn bijgevolg verbonden aan de milieuvergunning. Het “*verkennend bodemonderzoek*” wordt uitgevoerd door een erkend persoon. De personen die gehouden zijn tot de verplichting een “*verkennend bodemonderzoek*” uit te voeren, zijn in hoofdzaak de overdrager van een zakelijk recht op een terrein dat verontreinigd is of waarvoor sterke aanwijzingen op verontreiniging bestaan of op een terrein waarop een risicoactiviteit werd uitgeoefend, de overdrager van de milieuvergunning die betrekking heeft op de milieuactiviteit, de stopzettende exploitant of de veroorzaker van het ongeval (of indien die niet nader kan worden bepaald, de exploitant).

In bijkomende orde, wanneer deze personen hun verplichting niet nakomen, kunnen diegene die een risicoactiviteit wenst aan te vatten, diegene die een activiteit zonder risico op bodemverontreiniging wenst aan te vatten op een blijkens de inventaris van het BIM verontreinigde grond wanneer de vestiging ervan afgravingen of bodembedekkingen vereist, of diegene die een terrein wil kopen waarop een risicoactiviteit uitgeoefend werd of zal worden uitgeoefend of waarop een activiteit zonder risico op bodemverontreiniging zal worden uitgeoefend indien het terrein, volgens

¹⁴ Verkennend bodemonderzoek, risicostudie, saneringsvoorstel of studie die daartoe kan dienen.

¹⁵ Vermeldt zowat het hele Gewest op een A3-pagina.

¹⁶ Artikel 4, 2 van de richtlijn en 11, § 3 van de ordonnantie.

de inventaris van het BIM, verontreinigd is of er sterke aanwijzingen op belangrijke verontreiniging zijn, tot deze verplichting gehouden zijn, zonder dat zij uit dien hoofde persoonlijk aansprakelijk kunnen worden gesteld. De hoofdschuldenaars van de verplichting blijven hoe dan ook "gehouden tot het betalen van het verkennend bodemonderzoek en van de gevolgen die krachtens de ordonnantie worden gegeven aan de inlichtingen die door het genoemde onderzoek aan het licht zijn gekomen". De "bijkomende" schuldenaars van de verplichting die tot een "verkennd bodemonderzoek" zouden hebben moeten overgaan, zullen de kosten ervan kunnen verhalen op de hoofdschuldenaars (artikel 12).

Risicostudie

Wanneer het "verkennd bodemonderzoek" het bestaan heeft aange- toond van een verontreiniging die een tussenkomst verantwoordt, moet een "risicostudie" worden uitgevoerd door een erkend persoon. Deze studie moet het enerzijds mogelijk maken de risicograad voor de menselijke gezondheid en het leefmilieu in de gegeven omstandigheden te bepalen, rekening houdend met het concrete gebruik van de grond of, in het ongewisse van de nabestemming, met de planmatige bestemming van het terrein, en anderzijds de noodzaak en de urgentiegraad van een bodemsanering vast te stellen, alsook de relevantie om beschermings- maatregelen te nemen (artikel 17).

Overeenkomstig de idee van de ordonnantie "moet de risicostudie bij het onderzoek van de beheersmaatregelen voor een verontreinigde bodem eerst andere beheersmaatregelen overwegen waardoor de risi- co's ingeperkt kunnen worden vóór aan sanering van het terrein wordt gedacht".

De "risicostudie" kan tegelijk met het "verkennd bodemonderzoek" worden uitgevoerd (artikel 19).

Beheersmaatregelen inzake de verontreiniging

Zoals aangegeven is de Brusselse wetgever uitgegaan van het beginsel dat de sanering een van de diverse beheersmaatregelen inzake de verontrei- ning is. Een volledig hoofdstuk (hoofdstuk IV) is gewijd aan de "beheersmaatregelen" die worden verdeeld in "beschermende, toe- zichts-, waarborg- en behandelingsmaatregelen" (afdeling 1). De "beschermende, toezichts-, waarborg- en behandelingsmaatregelen" kunnen echter "maatregelen voor het verminderen of het geleidelijk wegwerken van de verontreiniging" bevatten die aanleunen bij de sanering.

Wat het eerste soort van beheersmaatregelen betreft, moet een onderscheid worden gemaakt naar gelang het terrein al dan niet verontreinigd was.

"Wanneer de bodem verontreinigd is, kan (het BIM) een restrictief grondgebruik opleggen, maatregelen voor het onder controle houden, indijken en, indien dit uit de risicostudie blijkt, maatregelen voor het verminderen of geleidelijk wegwerken van de verontreiniging" (arti- kel 21).

In het tegenovergestelde geval maar wanneer er op het terrein een risi- coactiviteit wordt gepland, kan het BIM "maatregelen opleggen om de evolutie van de bodemstaat te controleren, met name via oppervlak- kige analyses op welbepaalde tijdstippen om na te gaan of de bodem of het grondwater al dan niet verontreinigd worden door stoffen die voortgebracht worden door de exploitatie". Indien deze analyses een zware bodem- of grondwaterverontreiniging aantonen, kan het BIM ook maatregelen voorschrijven die toepast moeten worden. Het BIM kan eveneens "maatregelen opleggen waardoor de kredietwaardigheid

van de exploitant gevrijwaard wordt, alsook zijn vermogen om de gevolgen van door hemzelf veroorzaakte bodemverontreiniging ten laste te nemen" (artikel 22).

De tweede soort van beheersmaatregelen, de "saneringsmaatregelen", die – wij herinneren eraan – niet tot doel hebben dat de bodemstaat opnieuw tot een "natuurlijke" bodemkwaliteit wordt teruggebracht, moe- ten van hun kant worden uitgevoerd door de hoofd- of bijkomende schul- denaar van de verplichting namens wie de risicostudie gebeurde wanneer daaruit blijkt "dat bodemsanering noodzakelijk en dringend is alvo- rens het terrein of de vergunning over te dragen of een nieuwe activi- teit aan te vatten" (artikel 23). Zoals men ziet, overweegt de wetgever niet de veronderstelling van een sanering die om een of andere reden noodzakelijk maar niet dringend wordt geacht.

De goedkeuring van het saneringsplan door het BIM "ontslaat van de verplichting een milieuattest of vergunning te verkrijgen om de geplande bodemsanering uit te voeren" (artikel 24). Dit mechanisme van stilzwijgende vergunning zorgt voor tal van problemen¹⁷, waarvan voor de aanvrager niet het geringste is dat de goedkeuring van het voor- stel hem niet ontslaat van de verplichting een stedenbouwkundige ver- gunning aan te vragen en te verkrijgen voordat aan het bodemreliëf enige wijziging wordt aangebracht.

Termijnen

Het "verkennd bodemonderzoek", de "risicostudie" en het voorstel van saneringsplan moeten door het BIM worden goedgekeurd binnen een termijn van dertig dagen, waarbij het stilzwijgen van het BIM na het verstrijken van deze termijn als goedkeuring geldt.

Het ontbreekt de opstelling van de ordonnantie echter aan nauwkeurig- heid wat het begin van deze termijnen betreft: terwijl de ordonnantie voor het "verkennd bodemonderzoek" bepaalt dat de dertig dagen worden berekend vanaf de ontvangst van de studie door het BIM (artikel 14) wordt het begin van de termijn niet nader omschreven wat de "risi- costudie" betreft aangezien de ordonnantie zich ermee vergenoegt te stellen dat zodra deze studie "uitgevoerd is, ze aan het Instituut wordt bezorgd, dat over dertig dagen beschikt om ze goed te keuren" (artikel 18). Dezelfde uitdrukking wordt gebruikt wat het voorstel van sanerings- plan betreft, dat "aan (het BIM) wordt verstuurd, dat over dertig dagen beschikt om het goed te keuren" (artikel 24). Hoewel het redelijker lijkt ervan uit te gaan dat deze termijn in alle gevallen loopt vanaf de ont- vangst van het voorstel door het BIM, zal de vermelding van de verzen- ding in de tekst van de artikelen 18 en 24 echter beslist tot de verbeel- ding van de pleiters spreken.

Sancties

Verskillende strafrechtelijke sancties zijn voorzien naar gelang de schul- denaar tekortschiet in zijn informatieverplichting (boete van 250 tot 2.500 euro) of in een beheersverplichting (boete van 2.500 tot 25.000 euro), waarbij de eerste inbreuk minder zwaar wordt geacht (artikel 27).

Artikel 28 bepaalt overigens dat "de nietigverklaring van een over- dracht van zakelijke rechten op een terrein waar een risicoactiviteit wordt of werd uitgeoefend of op een terrein dat op grond van de bode- minventaris van het Instituut als verontreinigd wordt geïdentificeerd, net als van de overdracht van een milieuvergunning voor een risico- activiteit, kan door het Instituut, de overnemers en rechthebbenden vóór de Hoven en Rechtbanken van de Rechterlijke Orde worden gevorderd wanneer de in artikel 11 bedoelde personen (dat wil zeggen

¹⁷ Over dit probleem, zie. A. THIRY, "A propos des évolutions récentes...", op.cit., sp. blz. 410-411.

de hoofdschuldenaars van de verplichting) *hun verplichtingen niet zijn nagekomen*". Deze indringing van de gewestwetgever in het burgerlijk recht werd bekrachtigd door de afdeling wetgeving van de Raad van State met als reden dat "de uitoefening door de gewesten van hun bevoegdheid inzake de bescherming van het leefmilieu veronderstelt dat zij, in die aangelegenheid, onder bepaalde voorwaarden specifieke regels kunnen uitvaardigen inzake overeenkomsten en inzake burgerrechtelijke aansprakelijkheid. Dit is met name het geval wanneer die regels kunnen worden beschouwd als eigen aan de bedoelde aangelegenheid, wat een nauwe band met die aangelegenheid veronderstelt. Vereist is wel dat het evenredigheidsbeginsel wordt geëerbiedigd, dat wil zeggen dat de uitoefening van de federale bevoegdheid op het vlak van het overeenkomstenrecht en het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht niet onmogelijk wordt gemaakt of op overdreven wijze wordt bemoeilijkt

*Het lijkt geen twijfel dat (de kwetsieuze bepalingen) geacht kunnen worden inherent te zijn aan een regeling inzake de bodemsanering. Voorts is het effect van de voorgestelde regeling op de federale bevoegdheid inzake overeenkomsten niet onevenredig. Evenmin wordt de bevoegdheid van de federale overheid om de burgerlijke aansprakelijkheid te regelen op een onevenredige wijze aangetast. De gewestwetgever is dus bevoegd om die bepalingen aan te nemen"*¹⁸.

Band tussen de regeling van het bodembeheer en de ordonnantie betreffende de milieuvergunningen

Weinig expliciete wijzigingen aan de ordonnantie van 5 juni 1997

Net zoals het decreet van het Waals Gewest van 1 april 2004 tot sanering van verontreinigde bodems legt de ordonnantie de link met de milieuvergunningen. De Brusselse aanpak verschilt echter van de Waalse, zowel wat de grond als wat de vorm betreft.

Allereerst stelt men vast dat de ordonnantie betreffende het beheer van verontreinigde bodems kwantitatief maar weinig wijzigingen aanbrengt aan de ordonnantie van 5 juni 1997 betreffende de milieuvergunningen: enkel paragraaf 1 van artikel 69 wordt gewijzigd om te herinneren aan het bestaan van verplichtingen die door de bodemordonnantie worden gecreëerd en paragraaf 2 om een nieuwe definitie te geven van het "berstel" waarbij wordt verwezen naar de bodemordonnantie.

Het verband tussen het beheer van verontreinigde bodems en de milieuvergunningen wordt in feite rechtstreeks gelegd in de bodemordonnantie.

Aanleidinggevende feiten

De aandachtige lezer zal onmiddellijk opmerken dat 3 van de 5 feiten die aanleiding geven tot de beheersverplichtingen inzake verontreinigde bodems verband houden met de bouwvergunningen. Artikel 10 van de ordonnantie bepaalt dat "er een verkennend bodemonderzoek dient te worden uitgevoerd (...) 2° vóór het vervreemden van zakelijke rechten op een terrein waar een risicoactiviteit werd of wordt uitgeoefend

en vóór het overdragen van de bijbehorende milieuvergunning; 3° vóór elke nieuwe risicoactiviteit op een terrein; (...) 5° bij stopzetting van een risicoactiviteit.

Zoals aangegeven werd het begrip "risicoactiviteit" gedefinieerd door een besluit van de Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 9 december 2004 tot vaststelling van de risicoactiviteiten¹⁹.

Voor de risicoactiviteiten, gedefinieerd door het besluit van de Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 9 december 2004 tot vaststelling van de risicoactiviteiten²⁰ is de verplichting van een verkennend bodemonderzoek van toepassing vóór het begin van de exploitatie en bij de stopzetting ervan. De ordonnantie maakt echter geen onderscheid tussen nieuwe en historische verontreinigingen. Het doel van de saneringsmaatregelen is altijd "de ernst van het risico weg te werken om, in functie van de bestaande en/of voorgenomen inrichting, een aanvaardbare risicograad te bereiken"^{21 22}.

Men zal vaststellen dat de koppeling van de eerste veronderstelling (het begin van de exploitatie) met de milieuvergunningen niet volledig verzekerd is. Ontstaan de verplichtingen inzake het bodembeheer pas wanneer de milieuvergunning wordt uitgereikt? Of ontstaan de verplichtingen zodra het ontwerp van exploitatie is uitgewerkt, los van de afgifte, of zelfs van de indiening van een aanvraag tot bouwvergunning? Indien de verplichtingen pas ontstaan op het ogenblik dat de milieuvergunning wordt uitgereikt, is er geen reden voorzien voor het stuiten van het verval van de vergunning dat geschiedt binnen een maximumtermijn van drie jaar²³, indien "de vergunninghouder, binnen de gestelde termijn, niet duidelijk met de uitvoering van de vergunning van start is gegaan"²⁴.

Men kan zich vragen stellen bij de gevallen die onder de "stopzetting van de exploitatie" vallen. De tekst is niet expliciet, maar men kan ervan uitgaan dat hij dezelfde gevallen beoogt als het Waalse recht, namelijk het verval van de milieuvergunning indien die niet werd hernieuwd, de intrekking van de milieuvergunning, de uitdrukkelijke afstand van het genot van de vergunning door de houder ervan en de ongeldigheid van de vergunning²⁵.

Een van de grote bijzonderheden van het Brusselse recht in vergelijking met het Waalse is dat het een aanleidinggevend feit maakt van de overdracht van de terreinen waarop een risicoactiviteit worden uitgeoefend of van de overdracht van de milieuvergunningen die de exploitatie van risicoactiviteiten toestaan.

Deze verplichting is gebaseerd op het Vlaamse recht waar een "verkenmend bodemonderzoek" moet worden uitgevoerd vóór de overdracht van de terreinen waarop risicoactiviteiten werden uitgeoefend die zijn opgenomen in de VLAREBO.

Een omzendbrief van 20 januari 2005²⁶ bepaalt het begrip 'vervreemding' dat geacht wordt in de ordonnantie te zijn vervat. Enkel de effectieve overdracht van de zakelijke rechten zou worden bedoeld. Een overdrachtsovereenkomst met uitstel van de eigendomsoverdracht zou dus mogelijk zijn vóór de uitvoering van het verkennend bodemonderzoek. De kosteloze vervreemdingen en de vervreemdingen tegen betaling zouden eveneens worden bedoeld. De eigendomsoverdracht zou bijgevolg

18 R.v.St. (wetg.), advies nr. 36.307/3, Besch., Parl. Brus., g.w. 2003-2004, nr. A530/1, blz. 34; de R.v.St. verwijst naar een advies nr. 33.334/VR van 24 juni 2003.

19 In het Belgisch Staatsblad van 20 januari 2005.

20 In het Belgisch Staatsblad van 20 januari 2005.

21 Artikel 25 van de ordonnantie.

22 Zie daarentegen de artikelen 44, 45 en 46 van het Waals decreet van 1 april 2004 tot sanering van verontreinigde bodems.

23 Artikel 59, §§ 1 en 2 van de ordonnantie voorziet in een termijn van 2 jaar en de mogelijkheid van een verlenging met een jaar.

24 Artikel 59 van de ordonnantie betreffende de milieuvergunningen.

25 Artikel 59 ter, § 1, lid 3 van het Waals decreet van 11 maart 1999, zoals ingesteld door het decreet van 1 april 2004 betreffende de sanering van verontreinigde bodems en te herontwikkelen bedrijfsruimten.

26 Belgisch Staatsblad van 8 februari 2005.

kunnen geschieden ten gevolge van een eenzijdige rechtshandeling²⁷. Daarentegen zouden enkel de akten van eigendomsoverdracht worden bedoeld en niet de akten tot aanwijzing van rechten zoals de nalatenschapsverdeling. Zouden eveneens zijn uitgesloten de vervreemdingen ten gevolge van een overlijden en de vervreemdingen die voortvloeien uit een inbreng in een huwelijksgemeenschap. Tot slot zou enkel de vervreemding van de zakelijke rechten die in de omzendbrief worden vermeld, worden bedoeld, namelijk volle eigendom, blote eigendom, vruchtgebruik, opstal, erfpacht, recht van gebruik, recht van bewoning, erfdiensbaarheden en hypotheek.

Er doet zich echter een belangrijke moeilijkheid voor wegens het feit dat de omzendbrief de tekst van de ordonnantie die geen enkele van deze verduidelijkingen bevat, lijkt uit te breiden. De wettelijkheid van de omzendbrief die niet werd voorgelegd aan het voorafgaand advies van de Raad van State en die niet stoelt op enige bevoegdheid van de ordonnantie om het begrip 'vervreemding van een zakelijk recht' nader te bepalen, lijkt ons bijgevolg twijfelachtig.

Schuldnaars van de verplichting

Artikel 11 van de ordonnantie wijst als schuldenaar van de beheersverplichtingen de overdrager aan van het terrein waarop een risicoactiviteit werd uitgeoefend, of van de milieuvergunning die betrekking heeft op een risicoactiviteit. Wanneer het aanleidinggevendende feit de stopzetting van de risicoactiviteit is, is het de exploitant die tot de verplichtingen gehouden is. Wanneer het de overdracht van de milieuvergunning of van het terrein is, is het overdrager die daartoe gehouden is.

Daarentegen definieert artikel 11 geen schuldenaar van de verplichtingen wanneer het aanleidinggevendende feit het begin is van de uitoefening van een risicoactiviteit. In dit geval bepaalt enkel artikel 12 het volgende: *“Wanneer de in artikel 11 bedoelde personen hun verplichtingen niet zijn nagekomen, kan het verkennend bodemonderzoek in hun plaats uitgevoerd worden door: 1° diegene die een risicoactiviteit wenst aan te vatten”*.

De parlementaire voorbereiding is heel duidelijk over de beperkte rol die is weggelegd voor de personen, bedoeld in artikel 12 die de mogelijkheid hebben in de plaats te treden van de echte schuldenaars van de verplichtingen, opgesomd in artikel 11, zonder dat zij de definitieve kosten moeten dragen van de verrichtingen die zij doen, noch dat hun tussenkomst de schuldenaars van de verplichtingen van hun aansprakelijkheid ontslaat²⁸.

Wat het begin van de risicoactiviteiten betreft, definieert de ordonnantie dus geen echte schuldenaar van de verplichting. Hoewel de nieuwe exploitant het verkennend bodemonderzoek en de overige verplichtingen die daaruit voortvloeien kan realiseren zonder in theorie de verantwoordelijkheid ervoor te moeten dragen volgens artikel 12, ziet men niet in tegen welke derde hij zich kan keren.

Het betreft hier een leemte in de tekst die ernstige gevolgen zou kunnen hebben, zelfs al is het een feit dat deze ernst kan worden gerelativeerd. Zoals hierboven aangestipt bestaan er in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest immers geen mechanismen die vergelijkbaar zijn met die welke in het Waalse Gewest zijn ingevoerd om de daders van een nieuwe verontreiniging de verplichting op te leggen het terrein te herstellen in de

staat waarin het zich bevond voordat zij het terrein in gebruik namen. De ordonnantie maakt geen onderscheid tussen nieuwe verontreinigingen en historische verontreinigingen. Het doel van de saneringsmaatregelen is altijd *“de ernst van het risico weg te werken om, in functie van de bestaande en/of voorgenomen inrichting, een aanvaardbare risico- graad te bereiken”*^{29 30}. Het ontbreken van een verkennend bodemonderzoek vóór het begin van de risicoactiviteit zal bijgevolg niet de toepassing beletten van de beheersprincipes bij het einde van de activiteit aangezien die niet verbonden zijn aan een verkennend bodemonderzoek vóór het begin van de exploitatie.

Verplichtingen

De verplichtingen die voortvloeien uit de ordonnantie zijn dezelfde, ongeacht het aanleidinggevendende feit.

Opgemerkt dient echter te worden dat wanneer het aanleidinggevendende feit het begin is van een nieuwe risicoactiviteit (voor zover finaal een schuldenaar van de verplichting wordt geïdentificeerd), indien blijkt dat de bodem niet verontreinigd is, het BIM *“maatregelen kan opleggen om de evolutie van de bodemstaat te controleren, met name via oppervlakkige analyses op welbepaalde tijdstippen om na te gaan of de bodem of het grondwater al dan niet verontreinigd worden door stoffen die voortgebracht worden door de exploitatie”*^{31 32}.

In het Waalse Gewest zal een dergelijke controle maar mogelijk zijn voor de activiteiten *“die een hoger risico voor bodemverontreiniging inhouden onder die welke het meest in aanmerking komen om de bodem te verontreinigen”*.

De parlementaire voorbereiding bevestigt wel degelijk dat het opleggen van deze maatregelen geen verband houdt met de milieuvergunning zelf: *“Aangezien het stelsel zoals ingevoerd door deze ordonnantie, los staat van dat van de milieuvergunningen, worden de door het BIM vastgelegde maatregelen aan de exploitant van de risicoactiviteit opgelegd zonder ze noodzakelijk in zijn milieuvergunning op te nemen”*³³.

Tot slot dient opgemerkt te worden, dat artikel 23 van de ordonnantie de overdracht verbiedt van alle milieuvergunningen of terreinen wanneer een sanering is vereist. Er wordt niet aangestipt dat dit verbod enkel de overdracht zou betreffen van de vergunningen die risicoactiviteiten toestaan of de terreinen waarop dergelijke activiteiten worden uitgeoefend. Bijgevolg is het verbod algemeen. Gelet op de doelstelling van openbare orde van de bepaling lijkt het erop dat de niet-naleving ervan leidt tot de absolute nietigheid van de overeenkomst.

Conclusie

De ordonnantie van 13 mei 2004 betreffende het beheer van verontreinigde bodems is vrij origineel wat de doelstellingen ervan betreft.

De vergelijking met de vergelijkbare wetgevingen in Vlaanderen en in Wallonië doet dan ook bepaalde vragen rijzen:

Zoals dit het geval is in Vlaanderen en in tegenstelling met het Waalse stelsel vormt de overdracht van goederen of van vergunningen op zich

²⁷ De omzendbrief vermeldt de eenzijdige afstand van een recht van opstal.

²⁸ Besch., Parl. Brus., g.z. 2003-2004, nr. 530/1, blz. 8.

²⁹ Artikel 25 van de ordonnantie.

³⁰ Zie daarentegen de artikelen 44, 45 en 46 van het Waals decreet van 1 april 2004 tot sanering van verontreinigde bodems.

³¹ Artikel 22 van de ordonnantie.

³² Opgemerkt dient te worden dat de vermelding "van de bodem of van het grondwater" niet geschikt is aangezien volgens artikel 3, 1° van de ordonnantie de bodem het grondwater omvat.

³³ Besch., Parl. Brus., g.z. 2003/2004, nr. 530/1, blz. 13.

een feit dat aanleiding geeft tot de verplichtingen die door de ordonnantie worden gecreëerd.

In tegenstelling tot wat in Vlaanderen en in Wallonië is voorzien, wordt er geen onderscheid gemaakt tussen de behandeling van nieuwe en historische verontreinigingen. De doelstelling van de saneringen is in alle gevallen het grote risico weg te werken dat verbonden is aan de verontreiniging, met als gevolg dat aan de exploitant die de bodem verontreinigt, geen specifieke verplichting wordt opgelegd, zolang er geen groot risico bestaat dat verbonden is aan deze verontreiniging.

Dit is het belangrijkste originele aspect van een wetgeving die in hoofdzaak wordt gekenmerkt door haar pragmatisme in een gewest met een beperkt grondgebied waar de vrees voor verhuizing van de ondernemingen bijzonder hoog is.

Deze optie lijkt ons echter in een bepaald aantal gevallen weinig rechtmatig. Zou de pragmatische benadering waarmee het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de problematiek van de bodemverontreinigingen heeft willen aansnijden, geen meer uitgesproken grens hebben kunnen vinden wanneer, zelfs in afwezigheid van een dreigend gevaar, de kwaliteit van het leefmilieu op het spel stond en de verantwoordelijke voor de aantasting ervan duidelijk geïdentificeerd is?

Wat zal er gebeuren indien een dergelijke verontreiniging niet wordt weggevoerd wegens een nabestemming die in de toekomst nochtans zou kunnen worden gewijzigd? In een stad moet je toch wel bijzonder intelligent zijn om te kunnen voorspellen of een terrein op middenlange termijn zijn industriële bestemming zal behouden en of men binnen twintig of dertig jaar daarop geen woningen of scholen zal bouwen...

De geschiedenis zal uitwijzen of dit pragmatisme tot gevolg zal hebben dat de Brusselse economische dynamiek behouden zal blijven door het leefmilieu enigszins op te offeren, dan wel of het Brussels Hoofdstedelijk Gewest integendeel geen oude schoenen zal hebben weggegooid voordat het er nieuwe had ten nadele van zijn inwoners en, zelfs, dit is er niet mee in tegenspraak, van zijn ondernemingen.

*Nathalie VAN DAMME,
Firass ABU DALU,
Advocaten bij de Balie van Luik,
Medewerkers van de Universiteit van Luik*

*Nathalie VAN DAMME,
Firass ABU DALU,
Advocaten bij de Balie van Luik,
Medewerkers van de Universiteit van Luik*

Seminaries

10/01/2006	Roeselare	Bloemlezing recente adviezen Commissie Boekhoudkundige Normen Jan VERHOEYE, Vennoot De Deyne, Verhoeve Accountants & Belastingconsulenten	FISCAAL FORUM Tel : 056/21.49.77 - Fax : 056/20.52.00
11/01/2006	Leuven	BTW - Intracommunautair verkeer Eddy Soenen, e.a. Inspecteur, Diensthoofd AOIF	BBB Tel : 056/44 37 21 - Fax : 056/44 37 24
12/01/2006	Ruddervoorde	BTW - Intracommunautair verkeer Eddy Soenen, e.a. Inspecteur, Diensthoofd AOIF	BBB Tel : 056/44 37 21 - Fax : 056/44 37 24
12/01/2006	Kasterlee	Interne versus externe pensioentoezegging Luc VEREYCKEN Vennoot Pensioenadvieskantoor Vereycken & Vereycken	KBAB Tel : 0496/272.440 - Fax : 014/71.02.67
16/01/2006	Aalst	BTW - Intracommunautair verkeer Eddy Soenen, e.a. Inspecteur, Diensthoofd AOIF	BBB Tel : 056/44 37 21 - Fax : 056/44 37 24
23/01/2006	Aalst	Fiscale implicaties van doorfacturering van kosten Mr. Frank VAN BIERVLIET, Advocaat, Laga	BBB Tel : 056/44 37 21 - Fax : 056/44 37 24
24/01/2006	Zemst-Elewijt	Pensioenen ACC VER LBC-NVK Thierry LEPOUTRE, Acerta	Tel : 03-2208753 - Fax : 03-2316664
24/01/2006	Waregem	BTW - Intracommunautair verkeer Eddy Soenen, e.a. Inspecteur, Diensthoofd AOIF	BBB Tel : 056/44 37 21 - Fax : 056/44 37 24

Noch deze publicatie, noch gedeelten van deze publicatie mogen worden gereproduceerd of opgeslagen in een retrievalstelsel, en evenmin worden overgedragen in welke vorm of op welke wijze ook, elektronisch, mechanisch of door middel van fotokopieën, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De redactie staat in voor de betrouwbaarheid van de in haar uitgaven opgenomen info, waarvoor zij echter niet aansprakelijk kan worden gesteld. **Verantwoordelijke uitgever:** Marcel-Jean PAQUET, B.I.B.F. - Legrandlaan 45, 1050 Brussel • Tel. 02 626 03 80 • Fax 02 626 03 90 • E-mail: info@bibf.be • Url: www.bibf.be. **Redactie:** Gaëtan HANOT, Geert LENAERTS, José PATTYN. **Adviesraad:** Professor P. MICHEL, Ecole d'Administration des Affaires de l'Université de Liège, Professor C. LEFEBVRE, Katholieke Universiteit Leuven.